

ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH W PODREGIONIE PILSKIM – PODOBIEŃSTWA I RÓŻNICE¹

Streszczenie: Celem artykułu była próba określenia i porównania poziomów rozwoju w poszczególnych powiatach podregionu pilskiego w wymiarach ekonomicznym, społecznym i środowiskowym. W pierwszej części rozważań dokonano przeglądu definicji zrównoważonego rozwoju następnie, w oparciu o dane Spisów Powszechnych z lat 1996, 2002 i 2010 wybrano i dokonano podziału na kryteria pozwalające określić poziom rozwoju obszarów wiejskich w powiatach tworzących podregion pilski, osobno w komponencie ekonomicznym, społecznym i środowiskowym. W oparciu o nie obliczono syntetyczne wskaźniki rozwoju oraz wskaźniki cząstkowe. Przeprowadzona analiza komparatywna pozwoliła stwierdzić, że w analizowanym okresie, powiat chodzieski charakteryzował się najwyższymi wskaźnikami rozwoju. Najniższe były one dla wymiaru społecznego. Powiatem osiągającym najniższe syntetyczne wskaźniki rozwoju w każdym z lat objętych analizą był powiat złotowski.

Słowa kluczowe: rozwój lokalny, obszary wiejskie, podregion pilski.

1. WSTĘP

Mnogość celów, którym służy rozwój oraz zróżnicowanie kształtujących go działań powodują, że pojęcie rozwoju jest złożone i wieloznaczne². Jest on definiowany w ujęciu procesowym i celowym – jako zespół procesów generujących kierunek, charakter i tempo zmian w systemach społeczno-gospodarczych oraz ciąg zmian celowo ukierunkowanych przez uwarunkowania i czynniki prorozwojowe³.

¹ W opracowaniu wykorzystano fragmenty artykułu autorstwa K. Smędzik-Ambroży i J. Strońskiej-Ziemann pt. *Rozwój lokalny na obszarach wiejskich o zróżnicowanym rolnictwie (przykład podregionu pilskiego na tle sytuacji w Wielkopolsce)*.

² L. Wojtasiewicz, *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju lokalnego*, [w:] J. J. Parysek (red.), *Rozwój lokalny i lokalna gospodarka przestrzenna*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 1996.

³ Z. Chojnicki, T. Czyż, *Rozwój społeczno-gospodarczy w ujęciu regionalnym*, [w:] T. Czyż, H. Rogacki, *Współczesne problemy i koncepcje teoretyczne badań przestrzenno-ekonomicznych*, Biuletyn KPZK PAN z. 159, Warszawa 2005.

Zdaniem wielu autorów, najbardziej pożądanym rozwojem powinien być rozwojem spójnym⁴, rozumianym jako swoiste połączenie rozwoju w trzech podstawowych wymiarach: ekonomicznym, społecznym i środowiskowym⁵. Wymiary te są kwintesencją koncepcji zrównoważonego rozwoju, która powstała jako wyraz zwrócenia uwagi na problem ograniczoności zasobów naturalnych (środowiska), warunkujących trwałość rozwoju ekonomicznego. Po raz pierwszy pojęcie to została użyte już w 1987 roku przez Światową Komisję ds. Środowiska i Rozwoju (ang. *World Commission on Environment and Development*) znaną jako Komisja Brundtlanda (ang. *Brundtland Commission*). Sama zaś koncepcja klarowała się już w latach 70-ych. W raporcie „Nasza Wspólna Przyszłość” (ang. *Our Common Future*) zdefiniowano rozwój zrównoważony jako: „zaspokajający potrzeby obecne, nie zagrażając zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb”⁶. Rozwój zrównoważony stanowi więc wizję postępu, który integruje długoterminowe cele, zarówno w odniesieniu do kwestii społecznych, gospodarczych jak i środowiskowych⁷. Problematyka zrównoważonego rozwoju stanowi temat licznych opracowań naukowych zarówno w ujęciu międzynarodowym, jak i krajowym. Komisja Europejska stwierdziła m.in. w „Strategii Europa 2020 – na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, iż stanowi on kierunek właściwy dla państw tworzących to ugrupowanie. Zostało to podkreślone także w krajowej Strategii zrównoważonego rozwoju do 2025 dotyczącej Polski. Obecnie problem ten jest także często podejmowanym tematem badań⁸.

⁴ Należy zaznaczyć, że autorki stoją na stanowisku, iż spójność terytorialna nie oznacza dążenia do ujednoczenia istniejących zasobów i struktur, lecz do wykorzystania różnicowania regionalnego i zapewnienia na jego podstawie harmonijnego rozwoju we wszystkich obszarach przy zachowaniu tych różnic. Jest to podejście zbieżne ze stanowiskiem Komisji Europejskiej (szerzej zob. Majchrzak 2015, s. 116 i 117).

⁵ *Komisja Europejska*, COM(2001)264, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0264:FIN:EN:PDF_\[25.02.2012\]](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0264:FIN:EN:PDF_[25.02.2012]); T. Borys, *Wąskie i szerokie interpretacje zrównoważonego rozwoju oraz konsekwencje wyboru*, [w:] A. Papuziński (red.), *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2005; A. Matuszczak, *Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w regionach Unii Europejskiej w aspekcie jego zrównoważenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013; E. Majewski, *Trwały rozwój i trwałe rolnictwo – teoria i praktyka gospodarstw rolniczych*, Wyd. Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2008.

⁶ L. M. Green, L. Espinal, E. Traversa, E. J. Amis, *Materials for sustainable development*, “MRS Bulletin” 2012, nr 37, s. 303; Board on Sustainable Development, Policy Division, National Research Council, *Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability*, National Academies Press, Washington 1999, s. 21.

⁷ L. Rising, K. Rehmer, *Patterns for sustainable development*, [w:] *Proceeding PLoP ‘09: Proceedings of the 16th Conference on Pattern Languages of Programs*, Chicago 2009.

⁸ J. St. Zegar., *Wpływ WPR 2014–2020 na zrównoważenie polskiego rolnictwa*, [w:] J. Zegar St. (red.), *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym nr 31*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2015; J. St. Zegar, *Zrównoważony rozwój rolnictwa w świetle paradygmatu konkurencyjności*, [w:] A. Kowalski, M. Wigier, B. Wieliczko (red.), *WPR a konkurencyjność polskiego i europejskiego sektora żywnościowego*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2014; A. Matuszczak,

W ciągu ostatniej dekady XX wieku podjęto wysiłki mające na celu wprowadzenie kwestii dotyczących zrównoważonego rozwoju do praktyk realizowanych w warunkach lokalnych i regionalnych⁹. W związku z tym w opracowaniu podjęto próbę określenia i porównania poziomów rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich powiatów wchodzących w skład podregionu pilskiego. Zdecydowano się na powiaty wchodzące w skład jednego podregionu ze względu na ich bliskość geograficzną i związaną z nią większą porównywalność warunków zewnętrznych (np. meteorologicznych, infrastrukturalnych itp.) niż na obszarach oddalonych od siebie. Podregion (inaczej subregion) obejmuje swym zasięgiem kilka powiatów i jest jednostką używaną do celów statystycznych. Każde z województw grupuje kilka podregionów, a od 2008 r. w Polsce funkcjonuje 66 podregionów¹⁰. Informacje pochodzące z Powszechnych Spisów z lat 1996, 2002 i 2010 pogrupowano w obszary tematyczne mówiące o rozwoju na obszarach wiejskich, w poszczególnych powiatach podregionu pilskiego, z podziałem na wymiary: ekonomiczny, społeczny i środowiskowy. W oparciu o te dane obliczono cząstkowe wskaźniki rozwoju oraz syntetyczny wskaźnik rozwoju, które następnie porównano ze sobą. Postawiono hipotezę, że obszary wiejskie z powiatów tworzących podregion pilski charakteryzują się zbliżonymi wskaźnikami zrównoważonego rozwoju, co wynika z ich bliskiej odległości geograficznej.

2. METODA

Dokonano porównania poziomów rozwoju obszarów wiejskich gmin wchodzących w skład powiatów tworzących podregion pilski. Szereg istotnych zmiennych opisujących sytuację społeczno-ekonomiczną z podziałem na miasto-wieś jest zbierana jedynie podczas Spisów Powszechnych i publikowana na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego w podsekcji bank danych lokalnych. W związku z tym, korzystając z dostępności tych wyników, autorki postanowiły zbadać, w sposób możliwie kompleksowy, poziom rozwoju obszarów wiejskich w poszczególnych powiatach, tworzących podregion pilski oraz jego zmiany

Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w regionach Unii Europejskiej w aspekcie jego zrównoważenia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013; A. Czyżewski, K. Smędzik-Ambroży, *Intensywne rolnictwo w procesach specjalizacji i dywersyfikacji produkcji rolnej. Ujęcie regionalne i lokalne*, PWN, Warszawa 2013; W. Wrzaszcz, *Czynniki kształtujące zrównoważenie gospodarstw rolnych*, „Jurnal of Agribusiness and Rural Develeopment” 2012, z. 2(24); W. Wrzaszcz, *Zagadnienie zrównoważenia gospodarstw rolnych w świetle opinii rolników z województwa wielkopolskiego*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2013, tom XV, zeszyt 1; B. Czyżewski, *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.

⁹ Board on Sustainable Development, Policy Division, National Research Council, *Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability*, National Academies Press, Washington 1999, s. 1, 2.

¹⁰ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r.* (Dz. U. z 2007 r. Nr 214, poz. 1573), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20072141573>, [20.03.2016].

z podziałem na wymiary: środowiskowy, społeczny i ekonomiczny, na podstawie wyników Spisów Powszechnych z lat 1996, 2002 i 2010. Zastosowano analizę wielowymiarową z wykorzystaniem wielu zmiennych pogrupowanych na względnie jednorodne grupy, pozwalające porównać poziom zrównoważenia badanych obszarów wiejskich w wymiarach społecznym, środowiskowym i gospodarczym. Zmienne te podzielono na stymulanty i destymulanty zrównoważonego rozwoju w danym wymiarze. W pierwszym przypadku wzrost wartości danej zmiennej powodował wzrost wskaźnika rozwoju w określonym komponencie, w przypadku destymulanta było odwrotnie, czyli wzrost wartości danej zmiennej był niekorzystny tzn. powodował zmniejszenie poziomu rozwoju w określonym wymiarze. (zob. tab. 1).

Tabela 1. Zastosowane w badaniach zmienne określające poziom rozwoju lokalnego, w poszczególnych gminach, wchodzących w skład powiatów podregionu piłskiego z podziałem na komponenty: środowiskowy, społeczny i gospodarczy

Wymiar środowiskowy	sieć wodociągowa (w dm ³) per capita – stymulanta
	obsada zwierząt gospodarskich w SD na ha użytków rolnych – destymulanta
	odsetek ludności obsługiwanej przez komunalne oczyszczalnie ścieków – stymulanta
	odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie – stymulanta
	odsetek mieszkań wyposażonych w gaz – stymulanta
	udział gruntów leśnych w powierzchni ogółem – stymulanta
	udział trwałych użytków zielonych w powierzchni ogółem – stymulanta
	udział powierzchni parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody w powierzchni ogółem – stymulanta
Wymiar społeczny	nakłady na ochronę środowiska do ogółu wydatków – stymulanta
	odsetek ludności w wieku produkcyjnym – stymulanta
	wskaźnik obciążenia demograficznego (osoby)- destymulanta
	przyrost naturalny na 1000 osób – stymulanta
	odsetek ludności dorosłej z wykształceniem wyższym – stymulanta
	średni wynik sprawdzianu kończącego szkołę podstawową (pkt) – stymulanta
	frekwencja w wyborach – stymulanta
	odsetek radnych z wyższym wykształceniem – stymulanta
	średnie wydatki budżetu gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca – stymulanta
	średnie wydatki budżetu gminy na pomoc społeczną na 1 mieszkańca – destymulanta
	powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę (m ²) – stymulanta
odsetek ludności korzystającej z wodociągu – stymulanta	
Wymiar ekonomiczny	bezrobocie rejestrowane na 100 osób w wieku produkcyjnym – destymulanta
	liczba gospodarstw rolnych na 100 ha ogółem – stymulanta
	liczba gospodarstwa indywidualnych na 100 ha – stymulanta
	wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym – stymulanta
	odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych powyżej 1 ha produkujących głównie na rynek – stymulanta

c.d. Tabela 1.

Wymiar ekonomiczny	odsetek użytkowników gospodarstw rolnych z wykształceniem wyższym – stymulanta
	średni obszar gospodarstwa rolnego ogółem – stymulanta
	odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących działalność pozarolniczą – stymulanta
	odsetek pracujących w sekcjach usługowych – stymulanta
	stosunek liczby podmiotów prywatnych do publicznych – stymulanta
	średnie dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca – stymulanta
	średnie dochody budżetu gminy z udziału w PIT i CIT na 1 mieszkańca – stymulanta
	średnia wysokość środków na dofinansowanie zadań gminy z innych źródeł na 1 mieszkańca – stymulanta
	średni udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w ogóle wydatków budżetu gminy – stymulanta

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bołtromiuk 2011, s. 44.

Następnie, na podstawie otrzymanych wyników, przeprowadzono analizę porównawczą wartości dla poszczególnych komponentów, pomiędzy obszarami wiejskimi powiatów wchodzących w skład podregionu pilskiego w latach 1996, 2002 i 2010, a w konsekwencji całościową ocenę zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich powiatów tworzących podregion pilski. W tym celu posłużono się syntetycznym miernikiem rozwoju lokalnego, który był funkcją łączącą informacje cząstkowe. Ze względu na różne miana danych, wykorzystywanych do sporządzenia wskaźników cząstkowych, poddano je standaryzacji, a następnie zastosowano metodę sum standaryzowanych do oceny poziomu rozwoju lokalnego według syntetycznego wskaźnika rozwoju regionalnego Perkala¹¹:

$$s_i = \frac{1}{2} \sum_{j=1}^m z'_{ijn} \quad (1)$$

Gdzie: z'_{ijn} – standaryzowana wartość j-tej cechy w i-tym obiekcie, obliczana według wzoru:

$$z'_{ijn} = \frac{x_{ij} + \bar{x}_j}{s_j} \quad (2)$$

zaś n – liczba obiektów.

Wskaźniki dla danego powiatu stanowiły średnią arytmetyczną wskaźników dla gmin wchodzących w skład tego powiatu. Zakres czasowy analiz objął więc

¹¹ Wskaźnik pozwala uzyskać porównywalność poszczególnych mierników i otrzymać jeden syntetyczny wskaźnik poziomu rozwoju regionu (szerzej zob. G. Karmowska, *Badanie i pomiar rozwoju regionalnego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2011, Seria G tom 98, zeszyt 2).

lata 1996, 2002 i 2010, rzeczowy dotyczył poziomów rozwoju obszarów wiejskich, z podziałem na rozwój w wymiarze środowiskowym, ekonomicznym i społecznym, zaś przestrzenny obejmował podregion pilski.

3. WYNIKI

Relatywnie najwyższymi cząstkowymi wskaźnikami w zakresie komponentu ekonomicznego rozwoju lokalnego, w całym podregionie pilskim, charakteryzował się powiat chodzieski. Z kolei zdecydowanie najniższy rozwój w wymiarze gospodarczym był na obszarach wiejskich w powiecie złotowskim. Tendencja taka występowała w każdym z lat objętych analizą. Największa rozpiętość pomiędzy obszarami wiejskimi z badanych powiatów, w tym komponentie rozwoju, występowała w 2010 r. co świadczy o tym, że w badanym okresie wystąpiło pogłębianie różnic w zakresie poziomów rozwoju w wymiarze ekonomicznym, pomiędzy porównywanymi powiatami, co z całą pewnością nie sprzyjało wzrostowi spójności w podregionie pilskim, w tym komponentie. Także pod względem rozwoju w wymiarze środowiskowym wyróżniał się in plus, w każdym z lat objętych analizą, powiat chodzieski. Można więc mówić o braku konkurencyjności celów o charakterze ekonomicznym i środowiskowym na obszarach tego powiatu, co stanowi sytuację optymalną z punktu widzenia dążenia do zgodności efektywności mikroekonomicznej z wymaganiami społecznym. Zróźnicowanie pomiędzy porównywanymi powiatami, na korzyść powiatu chodzieskiego, podobnie jak w przypadku wskaźników określających wymiar ekonomiczny, uwydatniło się także w tym przypadku w 2010 roku. Najmniej rozwinięte pod względem środowiskowym, w całym okresie badawczym, były obszary wiejskie powiatu wągrowieckiego (zob. tab. 2). Pod względem wysokości wskaźników rozwoju w wymiarze społecznym zróźnicowanie między powiatami podregionu pilskiego było zdecydowanie najmniejsze. Przy czym relacje pomiędzy obszarami wiejskimi z poszczególnych powiatów ulegały dość dużej zmienności w porównywanych latach. Najbardziej rozwinięty w wymiarze społecznym był ponownie powiat chodzieski (1996 r. i 2010 r.) i powiat pilski (2002 r.) Warto też dodać, że w 2010 r. obszary wiejskie powiatu pilskiego należały do relatywnie najmniej rozwiniętych w wymiarze społecznym. W 1996 r. oraz w 2002 r. były to obszary powiatu wągrowieckiego. W zakresie wskaźników dotyczących komponentu społecznego obszarów wiejskich powiatów z podregionu pilskiego nie odnotowano więc żadnej stałej tendencji (zob. tab. 2).

Relatywnie najwyższe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich powiatu chodzieskiego zarówno w wymiarze ekonomicznym, środowiskowym i społecznym (z wyjątkiem 2002 r.) spowodowały, iż syntetyczne wskaźniki rozwoju dla tego obszaru były zdecydowanie najwyższe. Na drugim miejscu pod tym względem znajdował się powiat pilski (wraz z powiatem czarnkowsko-trzcianeckim w 2010 r.) Rozpiętość w wysokości wskaźników zrównoważonego rozwoju, pomiędzy powiatem chodzieskim, a powiatami znajdującymi się na drugim miejscu pod tym względem, była znaczna i największa w 2010 r. kiedy to syntetyczny wskaźnik dla

Tabela 2. Wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich w powiatach podregionu pilskiego z podziałem na komponenty: ekonomiczny, środowiskowy i społeczny w latach: 1996, 2002 i 2010

Powiat	Komponent ekonomiczny	Komponent środowiskowy	Komponent społeczny	Syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju lokalnego
1996 r.				
wągrowiecki	0,01	-0,32	-0,11	-0,14
czarnkowsko-trzcianecki	-0,10	-0,11	0,05	-0,05
złotowski	-0,24	-0,13	-0,07	-0,15
pilski	0,02	-0,04	-0,01	-0,01
chodzieski	0,19	0,29	0,07	0,18
2002 r.				
wągrowiecki	0,01	-0,17	-0,11	0,09
czarnkowsko-trzcianecki	-0,10	-0,11	0,05	-0,05
złotowski	-0,31	-0,07	-0,06	-0,15
pilski	-0,13	0,06	0,10	0,01
chodzieski	0,03	0,28	-0,01	0,10
2010 r.				
wągrowiecki	-0,05	-0,28	-0,10	-0,14
czarnkowsko-trzcianecki	-0,18	-0,14	-0,08	-0,13
złotowski	-0,25	-0,13	-0,08	-0,15
pilski	-0,18	-0,10	-0,11	-0,13
chodzieski	0,28	0,48	0,14	0,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Banku Danych Lokalnych*, GUS.

podregionu chodzieskiego wyniósł aż 0,30 zaś dla powiatów: pilskiego i czarnkowsko-trzcianeckiego zaledwie -0,13. Z wyjątkiem powiatu chodzieskiego syntetyczne wskaźniki rozwoju w pozostałych powiatach w 2010 r. znajdowały się na zbliżonym poziomie, co dowodzi względnej spójności rozwoju pomiędzy obszarami wiejskimi z powiatów tworzących podregion pilskiego. Wyjątek stanowił jednak powiat chodzieski, o czym świadczą zdecydowanie najwyższe i wyróżniające się na tle pozostałych powiatów wskaźniki syntetyczne oraz częściowe dla komponentu ekonomicznego i środowiskowego dla tego obszaru, w każdym z lat analizowanego okresu. Przypadek powiatu chodzieskiego zaprzecza więc hipotezie opracowania głoszącej, że obszary wiejskie z powiatów tworzących podregion pilski charakteryzują się zbliżonymi wskaźnikami zrównoważonego rozwoju, co wynika z ich

bliskiej odległości geograficznej. Warto dodać, że najmniejsza rozpiętość pomiędzy wskaźnikami dla poszczególnych powiatów wystąpiła w komponencie społecznym, co oznacza że w tym wymiarze powiaty podregionu pilskiego wykazywały się największą porównywalnością a więc i spójnością rozwoju. Największa rozpiętość pomiędzy wskaźnikami cząstkowymi była w komponencie środowiskowym, co wynikało z różnic w uwarunkowaniach przyrodniczych, takich jak udział gruntów leśnych, czy udział powierzchni parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody w powierzchni ogółem poszczególnych powiatów z podregionu pilskiego.

4. PODSUMOWANIE

Wyniki studium porównawczego powiatów z podregionu pilskiego dowodzą zbliżonej wartości syntetycznych wskaźników rozwoju pomiędzy poszczególnymi powiatami podregionu pilskiego, z wyjątkiem obszarów wiejskich z powiatu chodzieskiego w 2010 r. W pozostałych dwóch latach rozpiętość pomiędzy wartością syntetycznych wskaźników, między powiatami podregionu pilskiego było zdecydowanie wyższa, co dowodzi pogłębiającej się spójności rozwoju w podregionie pilskim. Największe podobieństwo pomiędzy cząstkowymi wskaźnikami wystąpiło w zakresie komponentu społecznego, zaś najmniejsze w wymiarze środowiskowym, co wynikało ze znacznych różnic w uwarunkowaniach przyrodniczych w poszczególnych powiatach. Wyniki przeprowadzonej analizy komparatywnej zaprzeczają także stwierdzeniu, że obszary wiejskie znajdujące się bliskiej odległości geograficznej, ze względu na znaczną porównywalność uwarunkowań zewnętrznych, takich jak odległość od dużych aglomeracji, wyposażenie infrastrukturalne, czy uwarunkowania klimatyczne, wykazują zbliżone wartości wskaźników zrównoważonego rozwoju. Okazuje się bowiem, że już w skali lokalnej mogą wystąpić znaczne różnice w tym zakresie, o czym świadczył przykład powiatu chodzieskiego na tle pozostałych powiatów z podregionu pilskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Board on Sustainable Development, Policy Division, National Research Council, *Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability*, National Academies Press, Washington 1999.
- Bołtromiuk A., *Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju gmin objętych siecią Natura 2000 w świetle badań empirycznych*, IRWiR PAN, Warszawa 2011.
- Borys T., *Wąskie i szerokie interpretacje zrównoważonego rozwoju oraz konsekwencje wyboru*, [w:] Papuziński A. (red.), *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2005.
- Chojnicki Z., Czyż T., *Rozwój społeczno-gospodarczy w ujęciu regionalnym*, [w:] Czyż T., Rogacki H., *Współczesne problemy i koncepcje teoretyczne badań przestrzenno-ekonomicznych*, Biuletyn KPZK PAN z. 159, Warszawa 2005.

- Czyżewski A., Smędzik-Ambroży K., *Intensywne rolnictwo w procesach specjalizacji i dywersyfikacji produkcji rolnej. Ujęcie regionalne i lokalne*, PWN, Warszawa 2013.
- Czyżewski B., *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.
- *Bank Danych Lokalnych*, GUS, Warszawa 2016, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [20.10.2015].
- Green L. M., Espinal L., Traversa E., Amis E. J., *Materials for sustainable development*, "MRS Bulletin" 2012, nr 37.
- Karmowska G., *Badanie i pomiar rozwoju regionalnego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2011, Seria G tom 98, zeszyt 2.
- *Komisja Europejska*, COM(2001)264,
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0264:FIN:EN:PDF>, [25.02.2012].
- Rising L., Rehmer K., *Patterns for sustainable development*, [w:] Proceeding PLoP '09: Proceedings of the 16th Conference on Pattern Languages of Programs, Chicago 2009.
- Majchrzak A., *Ziemia rolnicza w krajach Unii Europejskiej w warunkach ewolucji wspólnej polityki rolnej*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2015.
- Majewski E., *Trwały rozwój i trwałe rolnictwo – teoria i praktyka gospodarstw rolniczych*, Wyd. Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2008.
- Matuszczak A., *Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w regionach Unii Europejskiej w aspekcie jego zrównoważenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r.* (Dz. U. z 2007 r. Nr 214, poz. 1573), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20072141573>, [20.03.2016].
- Wojtasiewicz L., *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju lokalnego*, [w:] Parysek J. J. (red.), *Rozwój lokalny i lokalna gospodarka przestrzenna*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 1996.
- Wrzaszcz W., *Czynniki kształtujące zrównoważenie gospodarstw rolnych*, „Jurnal of Agribusiness and Rural Development” 2012, z. 2(24).
- Wrzaszcz W., *Zagadnienie zrównoważenia gospodarstw rolnych w świetle opinii rolników z województwa wielkopolskiego*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2013, tom XV, zeszyt 1.
- Zegar J. St., *Zrównoważony rozwój rolnictwa w świetle paradygmatu konkurencyjności*, [w:] Kowalski A., Wigier M., Wieliczko B. (red.), *WPR a konkurencyjność polskiego i europejskiego sektora żywnościowego*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2014.
- Zegar J. St., *Wpływ WPR 2014–2020 na zrównoważenie polskiego rolnictwa*, [w:] Zegar J. St. (red.), *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym nr 31*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2015.

RURAL DEVELOPMENT IN THE SUBREGION PILA IN THE YEARS 1996–2006 – SIMILARITIES AND DIFFERENCES

Summary: The aim of the article was to determine and compare the levels of development in counties of Pila in the dimensions of economic, social and environmental. In the first part discussion a review of the definition of sustainable development. Then based on the data of the

Census from 1996, 2006 and 2010 were selected and were divided on the criteria for determining the level of sustainability of rural development in the counties forming subregion pilski separately in component economic, social and environmental. The analysis of comparative revealed that in analyzed period, county chodzieski characterized by the highest indicators of sustainable development. At least it was balanced in the social dimension.

Key words: sustainable development, rural areas, the subregion Pila.

*Dr Katarzyna Smędzik-Ambroży
Wydział Ekonomii
Uniwersytet Ekonomiczny
Poznań
Katarzyna.smedzik@ue.poznan.pl
Dr Joanna Strońska-Ziemiann*